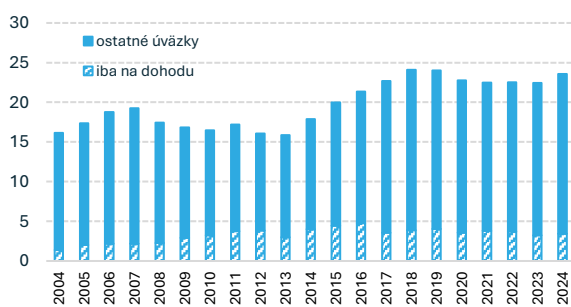

Integrácia marginalizovaných rómskych komunít (MRK) patrí medzi kľúčové rozvojové výzvy Slovenska s významným makroekonomickým potenciálom. Pozitívny trend v integrácii MRK z obdobia ozdravovania trhu práce prerušila pandemická kríza (COVID-19). Potvrdzujú sa tak predošlé pozorovania¹, že zamestnanosť MRK reaguje citlivejšie na hospodársky cyklus než v prípade majoritnej populácie. Popri stagnujúcej zamestnanosti v období od začiatku pandémie rástol aj podiel ľudí z MRK mimo trhu práce, pričom približne polovicu nárastu miery neaktivity možno pripísať vyššiemu zastúpeniu mladších vekových skupín vo vzdelávacom systéme. Napriek miernemu zlepšeniu, vývoj za posledných 20 rokov ukazuje na výrazné rozdiely vo výsledkoch na trhu práce oproti majoritnej populácii. Vo výške miezd zatiaľ konvergenciu k majorite nepozorujeme a rozdiely v zamestnanosti medzi pohlaviami sa prehĺbili.

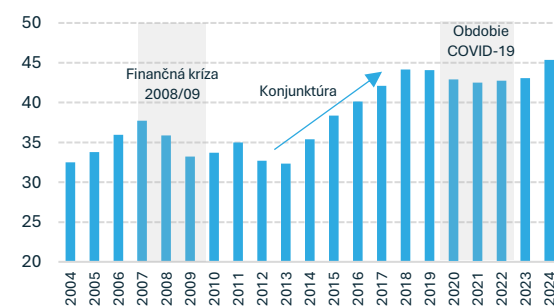
Pandemická kríza dočasne zastavila pozitívny trend rastu zamestnanosti² ľudí z MRK³, pričom jej úroveň naďalej podstatne zaostáva za majoritou⁴. V rokoch 2004 až 2007 miera zamestnanosti postupne rástla až do nástupu finančnej krízy (Graf 1). Následné pokrízové oživenie trhu práce, ktoré sa začalo v roku 2013 a kulminovalo v roku 2019, viedlo k dosiahnutiu nového maxima. Aj v tomto najpriaznivejšom období však zamestnanosť ľudí z MRK dosahovala menej ako 45 % úrovne majoritnej populácie (Graf 2). Vplyvom pandémie došlo v roku 2020 k poklesu zamestnanosti ľudí z MRK. V rokoch 2021 až 2023 stagnovala zamestnanosť na nižšej úrovni, pričom v roku 2024 už pozorujeme jej mierne oživenie.

Graf 1: Miera zamestnanosti MRK (v %)

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

Graf 2: Podiel miery zamestnanosti MRK v porovnaní s majoritou (v %)

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

Zamestnanosť ľudí z MRK reaguje na ekonomický cyklus citlivejšie v porovnaní s majoritou. Z analyzovaných údajov (Graf 2) vyplýva, že v obdobiach hospodárskeho rastu má ich

¹ Vplyv pandémie na MRK (Hidas et al., 2022), Inklúzia Rómov je celospoločenskou výzvou (Hidas et al. 2018).

² Podľa údajov Sociálnej poisťovne o poisťných vzťahoch (zamestnanci, dohody a SZČO) ku koncu roka vo veku 15 až 64 rokov; údaje preto nemusia plne vystihovať pracovnú aktivitu počas roka, najmä pri krátkodobých a sezónnych zamestnaniach.

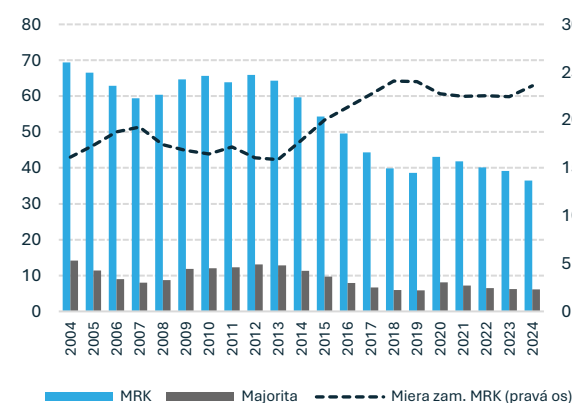
³ Autori používajú metodiku konzistentnú s predchádzajúcimi publikáciami, ktorá vychádza z identifikácie MRK na základe prepojenia administratívnych údajov a Atlasu rómskych komunít (2013). Prístup sa nesústreďuje na celú rómsku populáciu, ale na Rómov žijúcich v obciach s aspoň jedným koncentrovaným rómskym osídlením. Takto vymedzená skupina (približne 300 tis. osôb) slúži ako aproximácia menej integrovanej časti rómskej populácie, pričom však môže zahŕňať aj niektorých Rómov priestorovo integrovaných medzi majoritou. Podrobnejšie informácie o metodike na str. 5 (Box 1).

⁴ Väčšinová populácia (majorita) predstavuje ostatné obyvateľstvo Slovenska v geograficky porovnateľných lokalitách mimo sledovanej populácie MRK.

zamestnanosť tendenciu rásť rýchlejšie než u majority, no počas kríz naopak patria medzi prvých, ktorí o prácu prichádzajú. Tento cyklický vzorec počas priaznivého vývoja ekonomiky (2013 až 2019) prispel ku konvergencii zamestnanosti rómskej komunity, keďže ľudia z MRK profitovali z ekonomického oživenia viac ako väčšinová populácia. Povahou však bývajú tieto pracovné miesta o niečo menej „isté“ ako u majority. To sa opäť prejavilo počas pandémie, keď zamestnanosť ľudí z MRK klesla výraznejšie a ich podiel na celkovej zamestnanosti sa následne znížil z 44,2 % na 42,7 % v roku 2022.

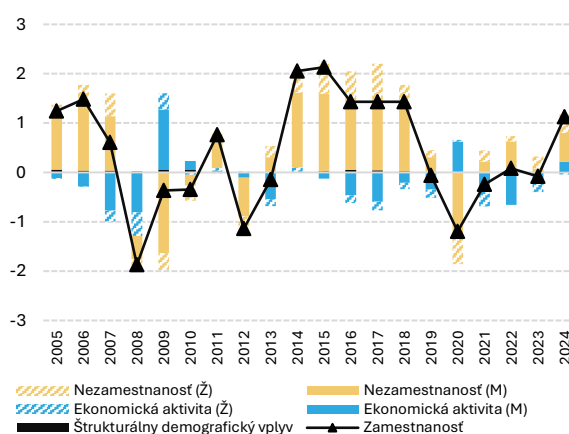
Štruktúru zamestnanosti ovplyvňuje aj zvýšený podiel prác na dohody u MRK. Podiel osôb z MRK pracujúcich výhradne na dohodu dosahoval v posledných piatich rokoch približne 20 %, teda zhruba dvojnásobok oproti majoritnej populácii (okolo 10 %). Ide o menej stabilnú a spravidla nižšiu platenú formu práce, ktorá znižuje príjmovú istotu a prehľbuje štrukturálne rozdiely na trhu práce. Nestabilné pracovné kontrakty, nízka mzda či horšie pracovné podmienky môžu mať navyše negatívny vplyv aj na zdravie (Benach et al., 2014), pričom slabší zdravotný stav môže následne znižovať šance ľudí z MRK na uplatnenie na trhu práce (Bojko et al., 2018).

Graf 3: Miera nezamestnanosti MRK ku koncu roka (v %)

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne a ÚPSVaR

Graf 4: Rozklad medziročných príspevkov k rastu miery zamestnanosti MRK (v p. b)

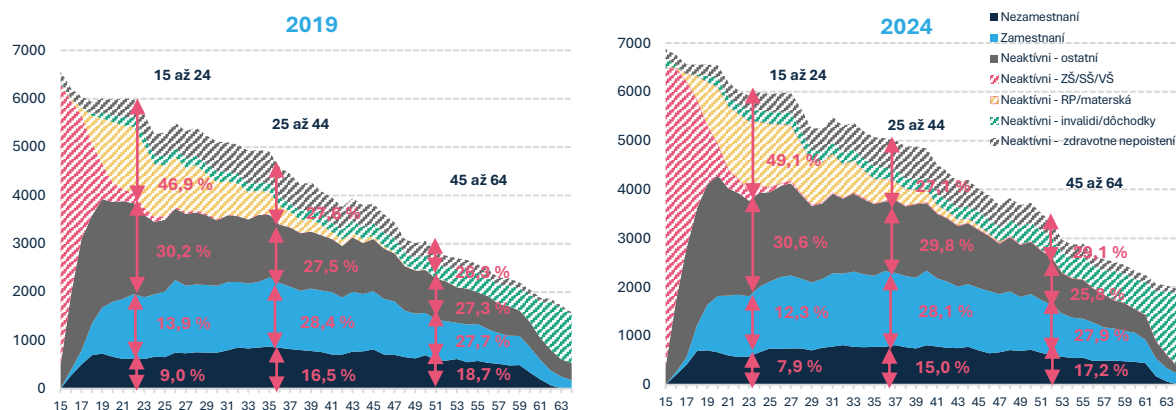

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne a ÚPSVaR

Popri stagnujúcej zamestnanosti vzrástol počas pandémie aj podiel ľudí z MRK, ktorí sa ocitli mimo trhu práce. Po náraste nezamestnanosti v pandemickom roku 2020 začala miera nezamestnanosti v ďalšom období opäť mierne klesať, súbežne však v sledovanom čase rástol aj podiel tzv. ekonomicky neaktívnej populácie⁵ (Graf 4, modré stĺpce). Z hľadiska budúcich vyhliadok na zamestnanie predstavujú nezamestnanosť a neaktivita kvalitatívne odlišné situácie. Ak je uchádzač evidovaný ako nezamestnaný, štát zaňho hradí zdravotné poistenie a zároveň mu poskytuje prístup k službám a programom úradu práce, vrátane informácií o voľných pracovných miestach. Z pohľadu ďalšieho vývoja zamestnanosti ľudí z MRK nemusí byť nárast neaktivity vo všetkých prípadoch nutne zlou správou. Okrem prípadov, keď je ekonomická neaktivita dôsledkom odchodu z trhu práce a následného vyradenia z evidencie nezamestnanosti, môže ísť aj o rôzne iné životné situácie (Graf 5), ktoré majú odlišný význam pre budúce pracovné možnosti jednotlivcov.

⁵ Ekonomicky neaktívne osoby sú mimo pracovnej sily, nie sú zamestnané ani nezamestnané, t. j. v referenčnom období si aktívne nehládali prácu alebo neboli pripravené nastúpiť do zamestnania.

Graf 5: Ekonomická aktivita a neaktivita MRK podľa veku

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne, ÚPSVaR, CRŠ a CRP

Tabuľka 1: Zmena v ekonomickej aktivite a neaktivite MRK podľa veku (rok 2024 oproti 2019)

2024 vs. 2019	Ekonomicky aktívni		Ekonomicky neaktívni				
	Nezamestnaní	Zamestnaní	Ostatní	ZŠ/SŠ/VŠ	Rodičovský príspevok/materská	Invalidné a iné dôchodky	Zdravotne nepoistení
15-24	-1,1	-1,6	0,4	3,9	-0,7	0,3	-1,4
25-44	-1,5	-0,3	2,3	-0,1	0,8	0,4	-1,6
45-64	-1,5	0,2	-1,5	0,0	0,1	0,8	2,0
Celkom	-1,3	-0,4	0,8	0,9	0,1	0,6	-0,6
2024 (% populácie)							
15-24	7,9	12,3	30,6	30,2	12,8	2,2	3,9
25-44	15,0	28,1	29,8	0,4	11,7	4,6	10,5
45-64	17,2	27,9	25,8	0,1	0,5	18,9	9,7
Celkom	13,5	23,6	29,0	8,8	9,1	7,6	8,4
2019 (% populácie)							
15-24	9,0	13,9	30,2	26,3	13,5	1,9	5,3
25-44	16,5	28,4	27,5	0,5	10,9	4,2	12,1
45-64	18,7	27,7	27,3	0,1	0,5	18,1	7,7
Celkom	14,9	24,0	28,2	7,9	9,0	7,0	9,0

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne, ÚPSVaR, CRŠ a CRP

Štruktúra ekonomicky neaktívnych sa najdynamickejšie posunula smerom k mladým ľuďom zapojeným do vzdelávania. Vo vekovej skupine 15 - 24 rokov vzrástol podiel študentov o 3,9 p. b. oproti roku 2019. To naznačuje, že za posledných päť rokov pribudlo mladých ľudí zapojených do vzdelávacieho systému, prípadne, že v ňom zotrávajú dlhšie. Tento vývoj poukazuje na potrebu vnímať trh práce v širších súvislostiach. Zapojenie do vzdelávania síce formálne zvyšuje podiel ekonomicky neaktívnej populácie, avšak z dlhodobého hľadiska zlepšuje vyhliadky na pracovné uplatnenie. Údaje zároveň poukazujú aj na pokles podielu mladých kohort poberajúcich materskú alebo rodičovský príspevok, čo naznačuje posun obdobia starostlivosti o dieťa do vyššieho veku.

Narástol tiež podiel osôb s ekonomickou neaktivitou, ktorej príčiny nie je možné jednoznačne vysvetliť. Ide prevažne o osoby zo strednej vekovej kohorty, ktoré nie sú zamestnané, nie sú evidované ako nezamestnané a zároveň u nich nebola identifikovaná žiadna z dostupných životných situácií spojených s ekonomickou neaktivitou. Možných vysvetlení pre tento vývoj je viacero. Môže ísť o prísnejší prístup zo strany úradov práce pri posudzovaní splnenia podmienok zaradenia do evidencie⁶, stratu motivácie uchádzať sa o prácu pri dlhodobej nezamestnanosti, prípadne kombináciu uvedených faktorov⁷. Vo všetkých vekových skupinách,

⁶ Dôvodov na vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie môže byť **viacero** – napríklad dobrovoľné vyradenie, vykonávanie nelegálnej práce alebo nespolupráca s úradom. Na základe dostupných údajov však v súčasnosti nie je možné jednoznačne určiť, ktorý z týchto faktorov mal hlavný podiel.

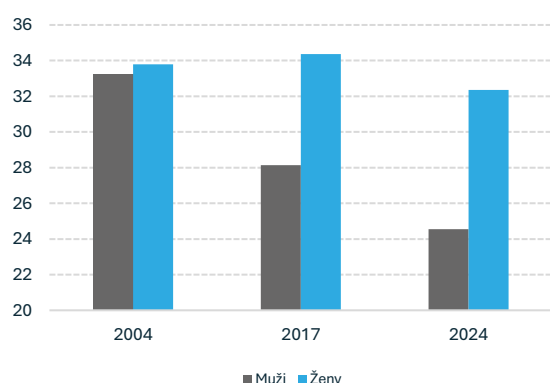
⁷ V širšom kontexte môžu byť dôvodom aj ďalšie faktory ako nedostupnosť pracovných miest v regióne, diskriminácia alebo nízka kvalifikácia osôb.

najvýraznejšie v starších vekových kohortách, bol zaznamenaný aj nárast podielu poberateľov invalidného dôchodku⁸.

Pandémia pritiahla späť na Slovensko časť populácie MRK pracujúcej v zahraničí. Vzhľadom na to, že pri odchode do zahraničia si ľudia často neodhlasujú trvalý pobyt, evidencia zdravotne nepoistených slúži ako analytický „proxy“ indikátor. Pomáha identifikovať osoby, ktoré sa trvalo nezdržiavajú na Slovensku, prípadne pracujú v zahraničí, kde sú aj zdravotne poistené (Rizman & Sacherová, 2018). V posledných piatich rokoch došlo k poklesu podielu tejto skupiny na skúmanej populácii MRK. Tento vývoj korešponduje so správami⁹, podľa ktorých počas pandémie dochádzalo k návratu ľudí pracujúcich v zahraničí z dôvodu uzatvárania niektorých sektorov ekonomiky alebo obmedzenia možností dochádzať za prácou.

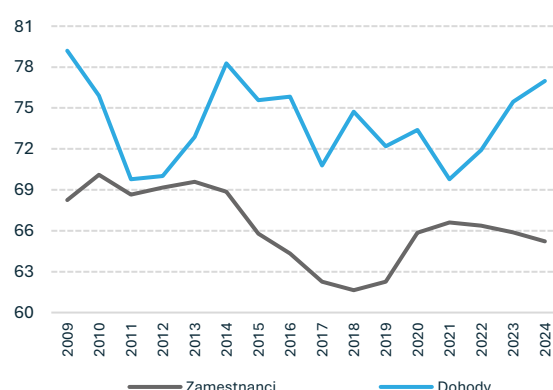
V miere zamestnanosti sa prehľbujú rozdiely medzi pohlaviami, k úrovni majority konverguje najmä zamestnanosť mužov. Medzera v zamestnanosti mužov z MRK voči majoritnej populácii sa za dve dekády znížila približne o 9 p. b., zatiaľ čo u žien ostáva prakticky nezmenená. Tento vývoj naznačuje, že existujúce integračné mechanizmy fungujú efektívnejšie pre mužskú časť skúmanej populácie. Výsledkom je nevyužitý potenciál zamestnanosti rómskych žien. Ženy vo vylúčených komunitách častejšie vykonávajú neplatené domáce práce a starostlivosť o členov rodiny (Kováčová, 2020), a to napriek lepším výsledkom vo vzdelávaní (ÚHP a spol., 2020). Navyše oveľa skorší vstup do manželstva a založenie rodiny sú dôvodom skoršieho odchodu zo systému vzdelávania v porovnaní s majoritou, čo má nepriaznivý efekt na zamestnanosť (EU FRA, 2019; OECD, 2019).

Graf 6: Medzera miery zamestnanosti MRK voči majorite podľa pohlavia (v p. b.)

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

Graf 7: Mzdová konvergencia MRK (v %, podiel na hrubej mesačnej mzde majority, 20-64 rokov)

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

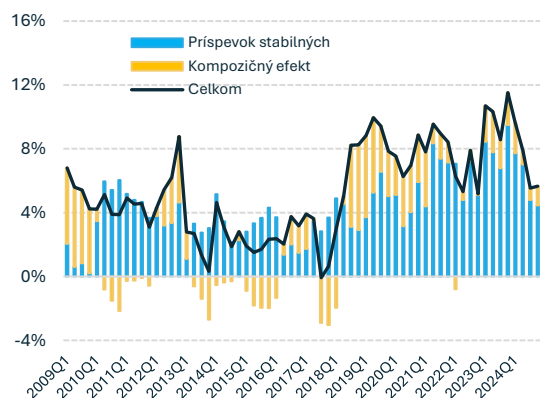
Napriek tomu, že zamestnanosť ľudí z MRK konverguje k majorite, mzdové rozdiely sa prehľbujú. Medián ich hrubých mesačných príjmov z trvalých pracovných pomerov sa dlhodobo pohybuje v pásme 60 % až 70 % príjmov majoritnej populácie. K relatívnemu poklesu miezd v porovnaní s majoritou dochádza najmä v obdobiach rastúcej zamestnanosti, zatiaľ čo v čase ekonomických kríz sa ich mzdy relatívne približujú k priemeru. Na prvý pohľad neintuitívny trend vo vývoji mzdovej konvergenencie tejto skupiny možno čiastočne vysvetliť pôsobením tzv. kompozičného efektu (Graf 8). V priaznivých obdobiach sú totiž na trhu práce vo väčšej miere zamestnávaní pracovníci na nízko platené vstupné pozície, čo následne znižuje mzdový priemer

⁸ Medzi rokmi 2019 a 2024 bol celkový nárast počtu neaktívnych primárne determinovaný demografickými faktormi (73 % príspevok), pričom zmena miery ekonomickej neaktivity vysvetľuje približne štvrtinu rastu. Najvýraznejšia behaviorálna zmena (tzv. efekt miery) sa prejavil u študentov (67 %) a invalidov (56 %).

⁹ The impact of COVID-19 on Roma communities in the European union and the western Balkans (2020)

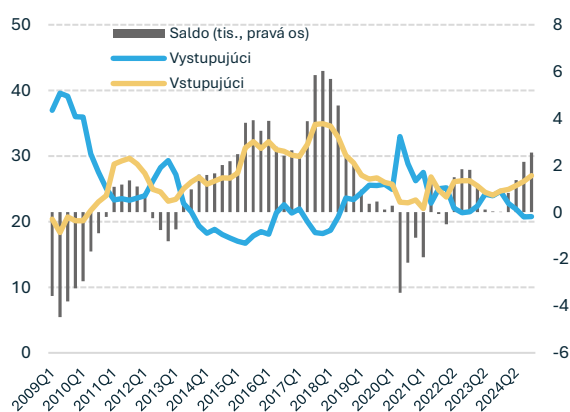
ľudí z MRK. Naopak, spomalenie prílevu nových pracovníkov alebo zvýšený odlev z týchto pozícií kompozičný efekt zlepšuje.

Graf 8: Kompozícia rastu priemernej mzdy zamestnancov MRK¹⁰

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

Graf 9: Fluktuácia zamestnancov MRK (v %)¹¹

Zdroj: IFP podľa údajov Sociálnej poisťovne

Box 1: Metodika zostavenia analytickej databázy MRK

V rámci predchádzajúcich vydaní¹² IFP vznikol dátový súbor MRK prepojením Atlasu rómskych komunít (Atlas) 2013 s administratívnymi zdrojmi dát. Komentár tak vychádza z metodiky použitej v predošlých výstupoch. Jeho tvorba pozostávala z troch hlavných krokov:

1. Identifikácia MRK na základe lokality

- Atlas 2013 obsahuje zoznam obcí s koncentrovanými rómskymi osídleniami. Na základe týchto lokalít boli údaje z Atlasu 2013 prepojené s Registrom fyzických osôb. V obciach, kde podiel rómskej populácie presahoval 90 % obyvateľov, bola pre účely komentára za MRK považovaná celá populácia obce (celkovo 6 obcí) s cieľom minimalizovať chybu neúplnej identifikácie na úrovni konkrétnych lokalít.
- Zistenia komentára je potrebné interpretovať ako analýzu výsledkov na trhu práce statickej skupiny osôb z MRK. Inými slovami, ide o osoby, ktorým bol zistený trvalý alebo prechodný pobyt v roku 2013 v obciach s koncentrovanými rómskymi osídleniami označenými Atlasom (2013).

2. Rozšírenie o ďalších obyvateľov na základe rodinných väzieb

- Identifikovaná populácia bola následne rozšírená o rodinné väzby evidovaných v novšom Registri fyzických osôb s cieľom čo najúplnejšie zachytiť osoby z MRK žijúce v týchto lokalitách.
- Databáza nezachytáva celú populáciu MRK, ale zameriava sa na osoby žijúce v obciach s aspoň jedným koncentrovaným rómskym osídlením. Takto vymedzená skupina (približne 300 tis. osôb) predstavuje aproximáciu menej integrovanej časti rómskej populácie, pričom v dôsledku rozširovania o rodinné väzby môže zahŕňať aj časť priestorovo integrovaných Rómov žijúcich v týchto obciach.

¹⁰ Zahŕňa vplyv dvoch skupín zamestnancov na základe porovnania statusov oproti minulému roku (s príjmom v. bez príjmu), trojmesačné kľzavé priemery. Stabilní zamestnaní mali prácu i v rovnakom období minulého roku.

¹¹ Trojmesačné kľzavé priemery, % počtu aktuálnych zamestnancov. Vstup a výstup je definovaný ako zmena statusu zamestnanca medzi rokmi t a t-1 (nenulový a nulový príjem).

¹² Inklúzia Rómov je celospoločenskou výzvou (2018); Vplyv pandémie na marginalizované rómske komunity (2022)

3. Prepojenie identifikovanej populácie s ďalšími údajmi

- V záverečnom kroku bola identifikovaná populácia prepojená s inými údajmi s cieľom určiť, či ide o zamestnanú osobu, prípadne určiť, či ide o ekonomicky neaktívnu osobu a charakter ekonomickej neaktivity. Zamestnané osoby, výška ich mzdy a poberatelia sociálnych dávok boli identifikovaní na základe údajov Sociálnej poisťovne.
- Populácia bola zároveň prepojená s údajmi Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR o evidovaných uchádzačoch o zamestnanie. Údaje Centrálného registra škôl umožnili identifikovať osoby v období vzdelávania. Z údajov Centrálného registra poistencov bolo možné aproximatívne určiť, či sa osoba zdržiavala na Slovensku alebo v zahraničí.

Analytici IFP pri príprave tohto Komentáru 2025/12 využili pseudonymizovanú databázu mikroúdajov. Informácie o spracúvaní osobných údajov a o zásadách ich spracúvania v podmienkach Ministerstva financií Slovenskej republiky sú k dispozícii na stránke: [Informačná povinnosť Ministerstva financií Slovenskej republiky](#).

Literatúra

Benach, J., et al. (2014), Precarious employment: understanding an emerging social determinant of health, Annual review of public health, 35(1), 229-253,
<https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-publhealth-032013-182500>

Bojko M., Hidas, S., Machlica, G., Smatana, M. (2018), Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve: Pohľad na výsledkové indikátory zdravia Rómov cez administratívne dáta, Komentár 2018/23. Inštitút finančnej politiky,
https://www.mfsr.sk/files/archiv/34/2018_23_Inkluzia_zdravie_final.pdf

ERGO Network (2020), The impact of COVID-19 on Roma communities in the European union and the western Balkans, Brussels,
<https://ergonetwork.org/wp-content/uploads/2021/04/Ergo-covidstudy-final-web-double-v2.pdf>

FRA (2019), Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Roma women in nine EU Member States, EU Agency for Fundamental Rights, Luxembourg,
<https://fra.europa.eu/en/publication/2019/roma-women-nine-eu-member-states>

Hidas, S., Lafférová, Z. & Machlica, G. (2018), Inkúzia Rómov je celospoločenskou výzvou: Pohľad na výsledky Rómov na trhu práce a vo vzdelávaní cez administratívne dáta, Komentár 2018/18. Inštitút finančnej politiky,
https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/17297/35/2018_18_Inkluzia_final.pdf

Hidas, S., Vaľková, K., Machlica, G. & Belák, A. (2022), Vplyv pandémie na marginalizované rómske komunity: Ako zmenila pandémia výsledky na trhu práce a z pohľadu zdravia, Komentár 2022/01. Inštitút finančnej politiky,
<https://ifp.sk/vplyv-pandemie-na-marginalizovane-romske-komunity/>

Kováčová (2020): Postavenie rómskych žien na slovenskom trhu práce, Človek v ohrození n.o., Bratislava,
<https://clovekvoohrozeni.sk/wp-content/uploads/2020/12/Anal%C3%BDza-R%C3%B3mske-%C5%BEeny-na-trhu-pr%C3%A1ce.docx>

Mušinka, A., et al. (2014). Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013. Regionálne centrum Rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov (UNDP),
https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/atlas_rom-kom.pdf

OECD (2019), OECD Economic Surveys: Slovak Republic 2019, OECD Publishing, Paris,
https://doi.org/10.1787/eco_surveys-svk-2019-e

Rizman, T. & Sacherová, K. (2018), Host' do domu: Analýza príchodov a návratov obyvateľstva na Slovensko, Komentár 2018/6, Inštitút finančnej politiky,
https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/3488/57/2018_6_Host_do_domu.pdf

ÚHP, IVP a ISP (2020), Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením – Záverečná správa, Útvar hodnoty za peniaze, Inštitút vzdelávacej politiky a Inštitút sociálnej politiky,
<http://www.mfsr.sk/files/archiv/65/ReviziavydavkovnaohrozeneskupinyZSverziaFINAL3.pdf>